

ŞER'İYYE SİCİL DEFTERLERİ'NİN SANAT TARİHİ ARAŞTIRMALARINDAKİ ÖNEMİ (KAYSERİ ÖLÇEĞİ)

Doç. Dr. Mustafa DENKTAŞ
Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
mdenktas@erciyes.edu.tr

Özet

Sanat Tarihi çalışmaları açısından, Kayseri Şer'iyye Sicil Defterleri'ndeki doğrudan ya da dolaylı bilgiler sayesinde, günümüze ulaşan ve ulaşamayan anıtların hangi yüzyılda faal olduğu, şehrin fiziki gelişimi, banileri, inşa tarihleri, bulunduğu mahalleler, ne zaman, kimin tarafından onarıldıkları, ne kadar vakıf gelirlerinin olduğu, mütevellilerinin kim olduğu, imam, müezzin, zaviyedar, müderris ve diğer görevlilerin ne kadar ücret aldıkları tespit edilebilmektedir. Şer'iyye Sicil Defterleri gibi ana kaynaklarımızın tamamı okunarak değerlendirilmesi yapılamadığı sürece, Türk sanatı, tarihi, kültürü ve diğer bütün alanlarda yapılacak olan çalışmaların tamamı eksik kalacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şer'iyye sicili, kadı, keşif, onarım, müteveli, vakıf.

Summary

In terms of art history studies, the direct or indirect data in the court records of Kayseri (Ser'iyye Sicil Defterleri of Kayseri) can be used. From these records it can be found out: in which century the surviving and unsurviving monuments were actively used, the physical development of the city, the monuments' donor, the date of building, in which neighbourhood they were, when and whom they were repaired by, the amount of foundation revenue; whose mutevelli they were, how much wage imam, muezzin, zaviyedar, muderris and the other officials had. Unless the evaluation of our basic sources like Ser'iyye Sicil Defterleri by being wholly read can be made, all the studies on Turkish art, history, culture and the other fields will be lacking.

Key Words : Ser'iyye sicili, judge, exploration, repair, mutevelli, foundation.

I- GİRİŞ:

Şer'iyye Sicil Defterleri, bugünkü anlamıyla Osmanlı dönemindeki Şerî mahkeme kayıtlarıdır. Bu kayıtlar, yaklaşık olarak son 500 yıllık toplumsal tarih, kültür ve medeniyetimizin en ince detaylarının ortaya konulduğu önemli bilgileri içermektedir. Bu belgelerde, genel Türk tarihi, hukuk tarihi, iktisat tarihi, sosyal yapı ve idari teşkilatlar ile bütün kurumların işleyişi, vakıf sistemimiz, mimari anıtlarımız ve daha pek çok konuda bilgiler yer almaktadır¹.

---

* Bu çalışma, tamamen Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Tarih Bölümü'nde, Şer'iyye Sicil Defterleri ile ilgili olarak yapılan lisans, Yüksek Lisans ve Doktora tezlerindeki belgeler kullanılarak hazırlanmıştır.

Şer'iyye Sicil Defterleri, Osmanlı döneminde ilk olarak, XV. yüzyılın ilk yarısından itibaren düzenli olarak yazılmaya başlanmış ve XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar devam etmiştir. Bu defterlerin 10.000 adet'ten fazlası günümüze ulaşabilmiştir. Kayseri'ye ait 289 adet Şer'iyye Sicil Defteri bugün Milli Kütüphane'de bulunmaktadır. Kayseri Şer'iyye Sicil Defterleri'nin en erken tarihli H.895-M.1489/90 en geç tarihli H.1333-M.1914/15 yılına aittir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, pek çok konu hakkında bilgilere ulaşabildiğimiz Şer'iyye Sicil Defterleri ile ilgili, bu makalemizde, sadece sanat ve mimarlık tarihini ilgilendiren konu başlıklarıyla ilgili belgelerden birkaç adet örnek verilerek, bunların çok kısa bir değerlendirmesi yapılacaktır.

II- SANAT TARİHİ ARAŞTIRMALARI İLE İLGİLİ BELGELER:

1- Çeşitli Sebeplerle Yapı Adı Veren Belgeler:

Aşağıda çeşitli başlıklar altında sunulan belgelerde, bazı yapıların varlığından mahkemeye düşen çeşitli davalardan dolayı haberdar olmaktadır. Bu belgelerde yapı ile ilgili olarak doğrudan bir bilgi yer almamakla birlikte, yapının bulunduğu mahalle, sokak, ya da hangi yapının yanında bulunduğu gibi bilgilerle karşılaşılmaktadır. Yine bu belgelerin bazılarında; müteveli, mutasarrıf, şeyh, imam, müezzin, cüzhan, müderris, muallim, ferraş, neyzen, mirab ve nazır gibi değişik görevlere atanan ya da görevden alınan şahıslarla ilgili bilgiler vasıtasıyla pek çok anıtımızın varlığı hakkında dolaylı bilgilere ulaşılmaktadır. Yukarıda belirtilen bu bilgiler ışığında bu anıtlarımızın belgenin geçtiği tarihlerde belirtilen yapıların sağlam olduğu ve kullanıldığı anlaşılmaktadır.

a- Adres Tanımları veya Başka Bir Olaydan Dolayı Adı Geçen Anıtlarla İlgili Belgeler:

H.1025-M.1616 tarihli 18 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 48 numaralı belgede, mahkemeye intikal eden bir olaydan dolayı yapılan adres tarifinde, Cafer Bey Çeşmesi'nin de adı geçtiğine dair bilgi²; H.1061-M.1650 tarihli 61/1 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 109 numaralı belgede, Deliktaş Çeşmesi önünde çıkan bir kavgada dışı kırılan vatandaşın yaptığı şikâyet dolayısıyla bu çeşmenin adı geçtiğine dair bilgi³; H.1151-M.1738/39 tarihli 130 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 20 numaralı belgede, Molu Köyü yolu üzerindeki handa köyün çocuklarının bir kese içinde değerli eşya bulmalarıyla ilgili; 21 numaralı belgede ise köyün çocukları tarafından bir kese içinde handa

¹ Şer'iye Sicil Defterleri hakkında geniş bilgi için bakınız. Ahmet Akgündüz, **Şer'iye Sicilleri**, İstanbul, 1988, C.I, s. 11-17.

² Mehmed Kaldı, **18 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili H.1025-M.1616**, (Erciyes Üniversitesi-Fen-Edebiyat Fakültesi,Tarih Bölümü, Lisans Tezi), Kayseri, 1994, s. 32.

³ Ahmet Çapar, **61/1 Numaralı Kayseri Şer'iye Sicili (H. 1061-M.1650) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2002, s. 172-173.

bulunan değerli eşyalarla ilgili olarak yapılan teftişle ilgili bilgi⁴; H.1161/1162-M.1748/49 tarihli 138 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 3 numaralı belgede, Hunat Mahallesi'nde bulunan Bahçecizade Camii yakınında bir kişinin saldırıya uğrayıp yaralandığı hakkında bilgilerden⁵ dolayı bu anıtlarımızın adları ile karşılaşılmaktadır.

b- Görevlilerin Ataması ve Aldığı Ücretle İlgili Belgeler:

H.1018-M.1609 tarihli 13 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 4 numaralı belgede, Kayseri'de Suyakanmış Zaviyesi'ne yevmiye iki akçe ile Şeyh Mehmed'in vasiyeten postnişin olduğuna dair bilgi⁶; H.1067-M.1657 tarihli 66/1 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Defteri'ndeki 189 numaralı belgeden anlaşıldığına göre, Caferbey, Oduncuoğlu ve Dünürücü Çeşmeleri'nin mütevellileri ile bu çeşmelerin bulunduğu mahalle halkı mahkemeye giderek Hiseyinli Mahallesi'nde ikamet eden İbrahim Bey evinin bahçe duvarını, halkın gelip gittiği yolları içerisine alacak şekilde genişlettiğini ve bahsi geçen çeşmelerin su yollarının avlu içerisinde kalması sonucu zarara uğradığını ve mağduriyetlerinin giderilmesi için Mimarbaşı Ömer ve Subaşı Yusuf önderliğinde bir heyetin inceleme yaparak mağduriyetlerinin giderilmesi için talepte bulduklarına dair bilgi⁷; H.1091-M.1680 tarihli 90 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 151 numaralı belgede, Kayseri sakinlerinden Mustafa isimli zatın Ali Cafer Zaviyesi'nin mutasarrıflığını istemesi üzerine, senelik 10.000 akçe vermek şartıyla mutasarrıflığın beratı şerif ile Mustafa'ya verildiğini ve başkalarının müdahale etmesine engel olunmasının istendiğine dair bilgi⁸; H.1159-M.1746/1689 tarihli 136 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 76 numaralı belgede, Kayseri'deki Miskinler Zaviyesi'nde görev yapan birkaç kişiye verilen ücretle ilgili bilgi⁹; 1750 tarihinde müteveli Fatma Hatun ölünce Hasan kızı Hatice'nin Alaaddin Zaviyesi'ne müteveli olduğuna dair bilgi¹⁰; XVIII. yüzyılın ikinci yarısında, Pir Budak Mescidi'nin temizliğini yapmak üzere ferraş tayin edildiğine dair

⁴ Özen Tok, **130 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili (H.1151-M.1738/39) Transkripsiyon ve Değerlendirmesi**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1996, s. 98-99.

⁵ Songül Caner, **138 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Defteri (H. 1161-62 / M. 1748-49) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1997, s.52.

⁶ Mustafa Ertürk, **Kayseri'nin 13 Numaralı Şer'iyye Sicili**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1994, s. 1- 2.

⁷ Rıdvan Yurtlak, **66/1 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Defteri (H. 1067-M.1657) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1998, s. 203-204.

⁸ Orhan Duran, **90 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili (H.1091-M.1680) Transkripsiyon**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1994, s. 176-177.

⁹ İlhami Temur, **136 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Defteri (H.1159-M.1746) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1997, s. 142.

¹⁰ Muhammed Karakaş, **XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Kayseri (1750-1775)**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Kayseri, 1997, s. 71.

bilgi¹¹; 1780 tarihinde Hacı Mustafa Mescidi'nde Hasan Paşa evkafından alınmak şartı ile günlük bir akçe ile cüzhan olan Mustafa'nın vefat ettiği ve yerine oğulları İbrahim, Mehmed ve Mustafa tayin edildiğine dair bilgi¹²; 1780 yılında günlük bir akçe ile Emir Halife Mescidi'nde imamlık yapan Seyyid Ali Halife'nin bu görevi kendi isteğiyle Hacı Ebu Bekir'e bırakıldığına dair bilgi, 1793 yılında günlük dört akçe ile müezzin olan Seyyid Ebu Bekir'in vefat ettiği ve yerine Seyyid Mahmud Halife'nin tayin edilerek kendisine berat verildiğine dair bilgi¹³; H.1246/1248-M.1832/1834 tarihli 197/1 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Defteri'ndeki, 52 numaralı belgede, Kayseri Sancağı eski mutasarrıfı Hacı Ebubekir Paşa'nın mahkeme civarında yeniden yaptırdığı muvakkithanenin nukuduna muvakkit (saatçi) tayin ettiği, Hacı Halil'in ölümü üzerine yerine Hacı Mustafa'nın mütevellî ve muvakkit olarak tayin edilmesi ile ilgili bilgi¹⁴; H.1288/90-M.1871/73 tarihli 225 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 286 numaralı belgede, evkaftan Kayseri'nin Süleyman Mahallesi El-Hac Abdullah vakfından imam olan kişinin ölümünden sonra oğulları arasında sınav yapıldığı ve sınavı kazanan kişinin imam olarak atanmasına dair bilgi; 362 numaralı belgede, evkaftan Karahisar-ı Develi kazasında Cemaleddin Zaviyesi yakınında bulunan Karaca Bey Kervansarayı vakfından tevliyat ile mutasarrıfı olan Hacı Ali ölüp yerine oğullarının getirilmesi için berat istemiyle ilgili bilgilere ulaşılmaktadır¹⁵.

c- Müderris ve Muallim Atamasıyla İlgili Belgeler:

H.M.1625-26 tarihli 27/3 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 1093 numaralı belgede, Niğde'deki Kenhu(?) Medresesi'nde müderris olan Mevlana Abdi Efendi'nin, Melik Gazi Medresesi'ne müderris olarak atandığı¹⁶; H.1068-M.1657 tarihli 66/2 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 409 numaralı belgede, Kayseri'deki Hatuniye, Sıracüddin Lala ve Şarapsalar Medreselerine, Kasım Ağa Medresesi Müderrisi Mevlâna Bayramzâde'nin atandığı¹⁷; H.1117-M.1705 tarihinde Ziyaiye Medresesi'ne Ahmed Efendi'nin sınavla müderris olduğu¹⁸, Osman Paşa Zaviyesi'nde günlük on akçe karşılığında müderrislik yapan

¹¹ Muhammed Karakaş, **a.g.t.**, s. 60.

¹² Ahmet Gündüz, **XVIII. Yüzyılın Son Çeyreğinde Kayseri, (1775-1800)** (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Kayseri, 1994, s. 100.

¹³ Ahmet Gündüz, **a.g.t.**, s. 95.

¹⁴ Mustafa Kılıç, **197/1 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili (H.1246/1248-M.1831/1832) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2002, s.112.

¹⁵ Dilek Atmaca, **225 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili H. 1288/90-M. 1871/73 Metin Transkripsiyonu ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1999, s. 315; 375-376.

¹⁶ Ahmet Gündüz, **27/3 Kayseri Şer'iyye Sicili (H. 1035-36 / M. 1625-1626)**, (Erciyes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1995; s. 849.

¹⁷ Murat Tan, **66/2 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Defteri (H. 1067/68-M.1656/57) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1998, s. 229.

¹⁸ Mehmet Karagöz, **XVIII. Asrın Başlarında Kayseri**, (Erciyes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Kayseri, 1993, s. 100.

kişilerin ücretlerini Osman Paşa Vakfı'ndan aldıkları ve 1720 yılında zaviyeye eğitim yapmak şartıyla İsmail'in tayin edildiği¹⁹; 1772 yılında da Ziyaiyye Medresesi müderrisi olan Ahmed bin İbrahim ölünce yerine Şehriyar Osman Halife'nin müderris olarak tayin edildiği²⁰; 1763 tarihli bir belgede, Baldöktü Mahallesi'ndeki Hacı Davud Mescidi'nde imam, mütevellî ve sıbyan mektebinde muallim olan Mehmed Halife adlı şahsın bu üç görevi birlikte yürütmekte olduğu, H.1184-M.1770 yılında da mescidde mütevellî olarak Halil adlı bir şahsın görev yaptığı, bu görevi oğlu Hasan Halife'ye devrettiği, Hasan Halife'nin imamlığın yanı sıra, mescidin mütevellîliği ile sıbyan mektepi muallimliği görevini de üstlendiği anlaşılmaktadır²¹.

d- Müderris ve Öğrencilerin Aldığı Ücretle İlgili Belgeler:

H.1018-M.1609 tarihli 13 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 637 numaralı belgede, Mevlâna Mustafa Efendi'nin yevmiye 50 akçe karşılığında Pervane Bey Medresesi'ne müderris atandığı²²; H.1027/1028-M.1617/1618 tarihli 20/2 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 1037 numaralı belgede, yevmiye 25 akçe karşılığında müderris Mevlâna Hasan Efendi'ye sadaka edildiği, 1179 numaralı belgede, müderris Mevlâna Mustafa Efendi'ye yevmiye 20 akçe karşılığında sadaka edildiği²³; H.1019/1020-M.1611/1612 tarihli 15 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 1113/a ve 1167 numaralı belgelerde, Sadrazam Murat Paşa tarafından Mevlana Ahmed'in yevmiye 40 akçe ile müderris olarak tayin edildiği²⁴; H.1035-M.1625 tarihli 27/2 ve 27/3 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 1209 numaralı belgede, yevmiye 40 akçe karşılığında Mevlâna Mustafa Efendi'nin Pervane Medresesi'ne müderris olarak tayin edildiği²⁵; H.1095-M.1683/1684 tarihli 92 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 224 numaralı belgede, Pervane Bey Medresesi vakfının mütevellîsi öğrencilere maaşlarını ödeyemediği ve bu yüzden görevden alınarak yerine yeni mütevellî atandığı²⁶ dair bilgi bulunmaktadır.

e- Cami ve Mescidlerin Aydınlatılmasıyla İlgili Belgeler:

H.1062-M.1652 tarihli 59 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 45 numaralı belgede; Debbağ, Hürrem Çavuş, Alaca, Kabak Hanifi, Hasan Fakih mescidlerine mum a-

¹⁹ Mehmet Karagöz, **a.g.t.**, s. 111.

²⁰ Muhammed Karakaş, **a.g.t.**, s. 67.

²¹ Muhammed Karakaş, **a.g.t.**, s. 60.

²² Mustafa Ertürk, **a.g.t.**, s. 174.

²³ Mustafa Süslü, **20/2 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili H. 1027-1028 (M. 1617-1618) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1995, s. 233, 334, 373.

²⁴ İsmail Kaya, **15/2 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (H. 1019/20-M.1611/12)**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1995, s. 151, 170.

²⁵ Ahmet Gündüz, **a.g.t.**, s. 975.

²⁶ Ayhan Afşin Ünal, **92 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili H. 1095 / M. 1683-84, Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1995, s. 243.

İnmasıyla ilgili; 52 numaralı belgede; Debbağ, Kabak Hanifi, Cahit, Mükremin Mahallesi mescidlerine mum verilmesi ve kaç esedi kuruş tuttuğu²⁷; H.1288/1290-M.1870/1873 tarihli 270 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 109 numaralı belgede, Kayseri Kürtler Fethullah Efendi (Şu andaki Sahabiye-Cürçürler) Mahallesi sakinlerinden Hacı Ali'nin kızları Hatice ve Sâre hanımların, geliri Başbüyük Raziye Hatun Camii'nin aydınlatmasına ait olan Eskiciler Çarşısı'ndaki dükkânlarını 3000 kuruşa sattıklarına dair bilgi yer almaktadır²⁸.

2- Anıtlarımızın Onarılması İçin Yapılan Keşif ve Onarım Maliyetleri ile İlgili Belgeler:

a- Yapılacak Onarım Öncesi İzin Alınması İle İlgili Belgeler:

H.1062-M.1652 tarihli 62 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 20 numaralı belgede, Çorum Sancağı Beyi olan Cafer Bey, meclisi şerife gelip evinin kurbunda bulunan ve merhum Üveys Kethüda'nın getirdiği çeşmenin su yolunun harap olduğunu, kendi malından gereken bütün masrafları karşılayacağını söylediğine ve kendisine izin verildiği²⁹; H.1067-M.1657 tarihli 66/1 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 185 numaralı belgede, Şeyh Kasım tarafından mahkemeye başvurularak Köşk Medresesi'nin harap bir vaziyette olduğu ve onarım için izin istenmiştir. Yapılan bu müracaat kadı tarafından kabul edilerek, Mimarbaşı Ömer ve diğer bilir kişiler tarafından medresede keşif yapılmıştır. Keşfe göre; medresenin damı, tonoz ve kemerleri, mescidin damı ve avlusu; halvethanenin damı; dört hücrenin damı ve duvarlarının çok acil olarak onarıma ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir. Yapılacak onarımın masrafları vakıf gelirlerinden karşılanmak üzere, kullanılacak malzeme ve işçilik için 2500 esedi kuruş gerektiği³⁰; H.1098/99-1686/7 tarihli 94 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 83 numaralı³¹ ve H.1143-M.1730 tarihli 147 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Defteri'ndeki 2 numaralı belgelerden Taşkıncık Çeşmesi'nin tamir edilmesi için izin alındığı³²; 1705 tarihli bir belgede, Bostancı Çelebi (Ali) Zaviyesi'nin harap bir durumda olduğu, mütevellî ve zaviyedar olan Osman'ın zaviyeyi tamir ettirmek için keşif yaptırarak müsaade aldığı ve tamirat için 19.5 kuruşun gerektiği³³; 143 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Defteri'nin 92. sayfasındaki 2 numaralı belgeye göre, 22 Ocak 1723 tarihinde Bozatlî Mahallesi Çeşmesi'nin onarılması için kadıdan izin aldığı³⁴; H.1157-M.1744 tarihli 134 nu-

²⁷ Mustafa Oğuz, **59 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili (H.1062-M.1652) Transkripsiyonu ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1998, s. 73-75, 80-82.

²⁸ Osman Taşdemir, **223 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili (H.1288/90-M.1870/73) Metin Transkripsiyonu ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1999, s. 219.

²⁹ Berna Kozan, **62 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili (H.1062-M.1652) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2000, s. 38.

³⁰ Rıdvan Yurtlak, **a.g.t.**, s. 199.

³¹ **94 Numaralı Kayseri Kadı Sicili**, s. 41-42.

³² Mehmet Karagöz, **a.g.t.**, s. 120.

³³ Mehmet Karagöz, **a.g.t.**, s. 110, 111.

³⁴ Mehmet Karagöz, **a.g.t.**, s. 119.

maralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 38 numaralı belgede, Kaleönü denilen yerde Bayram Paşa isimli hayır sahibinin vakfettiği dükkanlardan on bir adetinin çatısı çökmüştür. Bu dükkanların mütevellisi ve Mevlevihanenin Şeyhi Abdülhalim Şeyh oğlu Şeyh Ali Dede tarafından mahkemeye başvurularak adı geçen dükkanların çöken kısımlarının tamiri ve yeniledikten sonra tekrar vakfin olması şartıyla izin verilmesini talep edip, mahkemenin görevlendirdiği kişi ve durumu bilenlerin yaptığı tahkikat neticesinde tamir vs. için on kuruş dört para ile ancak tamir olabileceğine karar verilerek, kararın mahkeme tarafından onaylanıp, tamir olan malların yeniden vakfin malı olması şartıyla izin verildiği³⁵; 1794 yılında Mevlevihânenin şeyhi ve vakfının mütevellisi olan Şeyh Mahmud'un mahkemeden Mevlevihâne'de bazı düzenlemeler yapmak için izin aldığı³⁶; 156 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 33/73 numaralı belgede, 1774 yılında Kazancılar Çarşısı'nda bulunan Pervanebey Medresesi'nin müderrisi ve evkafının mütevellisi olan El-Hac Mehmed İbn-i Yusuf meclis-i şer'e gelerek, Gön Hanı içerisinde bulunan çeşmenin künkü harap olduğundan, bunun tamir edilmesini istediği ve çeşmenin künkü tamir edilerek suyunun akıtıldığına dair bilgi yer almaktadır³⁷.

b- Yapılacak Onarım Öncesi Keşif Yapılması ile İlgili Belgeler:

H.1055-M.1645 tarihli 55/1 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 228 numaralı belgede, Şifaiye Medresesi'nin müderrisi ve mütevellisi olan Hüseyin Efendi, medresedeki eski müderris Ahmed'in on yıl boyunca medresenin mahsulatını topladığını, ancak medrese ve hamamın zamanında bakımını yaptırmadığını, bu sebeple belirtilen her iki yapının da harap bir vaziyette olduğunu söyleyerek yapılarda gerekli onarımın yapılabilmesi için keşif yapılması ve maliyetin belirlenmesini istediği, 230 numaralı belgede, Kayseri'de bulunan Emir Sultan Mescidi ve Zaviyesi'nin vakıflarının mütevellisi mescid ve zaviyenin tamirini yüksek fiyatla yaptırdığı, daha sonra yapılan şikayette bunu kabul etmediği ancak yapılan incelemeler sonucu adı geçen olayın doğruluğunun ortaya çıktığına dair bilgi; 255 numaralı belgede, Kayseri'de bulunan Emir Sultan Mescidi ve Zaviyesi Vakıflarına müteveli olan kişi tarafından daha önceden meydana gelen deprem sonucu mescid ve zaviyenin harap olmasından dolayı yapılan onarımlarda 33450 akçe harcandığı³⁸; H.1062-M.1652 tarihli 59 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 104 numaralı belgede, Gıyasiye ve Şifaiye medreselerinin vakfi olan Sultan Hamamı'nın kiracısı Ahizâde Ali Çelebi'nin mahkemeye başvurarak, hamamın kazanı altı ile hazinesinin tamire muhtaç ve cehennemliğin su aldığı ve bu nedenle hamamın atıl durumda bulunduğu belirterek, onarım için keşif yapılmasını istediği³⁹; H.1067-M.1656 tarihli 66/2 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 321 numaralı belgede, Pervane Bey Medresesi vakfının mütevellisi Mustafa'nın hizmetleri aksattığı ve medre-

³⁵ Mesude Doğan, **134 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili (H.1157-M.1744)**, (E.Ü.Fen-Edebiyat Fakültesi,Tarih Bölümü, Lisans Tezi), Kayseri, 1997, s. 31-32.

³⁶ Ahmet Gündüz, **a.g.t.**, s. 137.

³⁷ Ahmet Gündüz, **a.g.t.**, s. 114.

³⁸ Mukaddes Yılmaz, **55/1 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili (H.1055-M.1645) Transkripsiyonu ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1998, s. 198, 200, 214-215.

³⁹ Mustafa Oğuz, **a.g.t.**, s. 117.

senin bakımı ve tamiratını ihmal ettiği, bu yüzden medresenin harap olduğu ve ayrıca vakfın paralarını yediğinden dolayı görevinden alınmış ve yerine Derviş Ali'nin getirildiği⁴⁰; H.1095-M.1683 tarihli 93 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 95 numaralı belgede, Kayseri'de mevcut Şad Geldi Zaviyesi'nin hâlâ mütevellisi ve zaviyedarı olan Mustafa Efendi Mahalle-i Kalenderhane'de bulunan zaviyenin tekkesi'nin tamire ihtiyacı olduğunu ve bu onarımı 36,5 kuruşa yaptırdığını, fakat Ali Çelebi'nin tekkenin tamir edilmediği ve harap olduğunu iddia etmesi üzerine keşif yapılarak belirtilen onarımın yapılmış olduğunun isbat edildiği⁴¹; H.1095-M.1683 tarihli 93 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 95 numaralı belgede, Kayseri'de mevcut Şad Geldi Zaviyesi'nin hala mütevellisi ve zaviyedarı olan Mustafa Efendi Mahalle-i Kalenderhane'de bulunan zaviyenin tekkesi'nin tamire ihtiyacı olduğu ve bu onarımı 36,5 kuruşa yaptırdığını, fakat Ali Çelebi'nin tekkenin tamir edilmediği ve harap olduğunu iddia etmesi üzerine keşif yapılarak belirtilen onarımın yapılmış olduğunun ispat edildiği⁴²; H.1095-M.1683/1684 tarihli 92 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 49 numaralı belgede, Güllük Mahallesi'nde, Gülek Şemseddin'in bina ettiği Cami-i Şerif evkafından Eski Kadı Hamamı'nı işleten kiracı Tayip Halife oğlu Mustafa Halife mahkemeye başvurarak, hamamın külhanının yıkıldığını ve kazanının delindiğini söyleyerek, bunun sonucunda hamamın birkaç gündür çalışmadığını bildirerek keşif yapılmasını istemiştir. Mahkeme tarafında keşif yapmak üzere Hacı Hasan görevlendirilmiş ve yapılan keşif sonucunda hamamın en az 18,5 kuruşa tamir edileceği ve bu miktarın kiradan düşülemeyeceği⁴³; H.1098-M.1686 tarihli 94 numaralı defterdeki 68 numaralı belgeye göre, aynı hamam ve çeşmenin suyunu sağlayan su yollarında birtakım arızalar olduğu ve bu arızaların giderilmesi için ayrılan 358 kuruşun sadece bu onarımın üçte birini karşılayabileceği belirtilerek, mimar tarafından yeniden yapılan keşif ve alınan yeni kararlar ilgili⁴⁴; H.1109-M.1698 tarihli 104 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Defteri'ndeki 62 numaralı belgede, İncesu Kasabası'nda bulunan han medrese harap ve tamire muhtaç olup, keşif ve tahrir iltimasının yapılması için Mevlana Es-Seyyid Mehmed ... İbni Es-Seyyid Ahmed vekil tayin olunmuştur. Bu kişiler İncesu Kasabasına giderek, İncesu kadısını da alarak ilgili han ve medresenin bulunduğu alana varıp, zikredilen hanın kible tarafında peykleri tamamen ve bir eşiği yıkılmış harap olup, medresenin kible tarafında iki hücre, güney tarafında üç hücre ve kuzey tarafında iki hücre, batı tarafında üç hücre ve çarşı kapısı yıkılmış ve harap olup acil olarak tamire ihtiyac vardır. Keşif yapıldıktan sonra Kayseri'de mimar-ı üstad Mehmed bin Mehmed adlı kimse ile Kayseri Germir Köyü'nde oturan Görnye veled-i Ağya ve Murad veled-i Anastas ve İncesu Kasabası'ndan Gülabi veled-i Oran ve Kirkor veled-i Yasef adlı zimmiler bina ve sokak durumuna vakıf olan zikredilen kişiler huzurunda ölçtükleri zaman, hanın kible tarafı bina boyu zirai ile 122 zirai ve arzen 12.5 zirai ki şadrancı 2013 zirai olup medrese üzerinde Hacı Çavuş Kapısı ile zirai 40 zirai ki toplam 2053 zıra bani olup cümle taş, kere(?) ve üst tepesi ve sair levazım her biri için 5 rub'dan 2566 kuruş ve cem-i kavazmı (?) ve üstadiye ki 84 guruş toplam 2660 guruş 1 rub ile ancak tamir olunup bundan noksanı ile tamir olunmaz diye gerçek tahmin ey-

⁴⁰ Murat Tan, *a.g.t.*, s. 111-112, 176, 205.

⁴¹ **93 Numaralı Kayseri Kadı Sicili**, s. 47.

⁴² **93 Numaralı Kayseri Kadı Sicili**, s. 47.

⁴³ Ayhan Afşin Ünal, *a.g.t.*, s. 94.

⁴⁴ **94 Numaralı Kayseri Kadı Sicili**, s.35.

ledikleriyle ilgili⁴⁵; H.1151-M.1738/1739 tarihli 130 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Defteri'ndeki 199 numaralı belgede, Bayrampaşa Mevlevihanesi Evkafı'nın mütevellisi ve şeyhi Ali Efendi, İbni El-Hac Ömer Efendi, yine vakfin mütevellisi ve şeyhi olan Es-Seyyid Ahmed'in vekili Molla Hüseyin b. Mehmed'e, Acem Hanı'nın kirasından alınan 50 kuruşun mevlevihanenin suyunun mecrasının tamiri için harcanması gerektiğine dair bilgi; aynı defterdeki 253 ve 272 numaralı belgelerde de, Hacı Mansur Mahallesi'nde bulunan çeşmenin çok harap olduğu ve çeşmenin onarıldığı, yapılan bu onarımlar karşılığında 100 kuruşun çeşmenin mütevellisinden alındığına dair bilgiler yer almaktadır⁴⁶.

H.1027-M.1617 tarihli 20/1 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 635 numaralı belgede, Hunad Hamamı'nda kurna taslarının konulduğu yerlerin hamamın duvarlarına zarar verdiği belirtilerek, hamam taslarının eski yerlerinde saklanmasına dair bilgilere⁴⁷ ulaşılmaktadır.

3- Bir Yapının Kimliği Hakkında Yapılan Tartışmalarla İlgili Belgeler:

Şeyh Kasım 1657 tarihinde İstanbul'daki Osmanlı Devleti'nin ilgili makamlarına başvurup, elindeki vakfiyesini kanıt göstererek, Köşk Medresesi'nin tekke (hankâh) olduğu için medrese olarak kullanılmasına itiraz etmiştir⁴⁸. Şeyh Kasım tarafından yapılan bu müracaat haklı görülerek İstanbul'dan Kayseri Kadısı'na bir ferman gönderilmiş ve binanın hankah olması gerektiği emri verilmiştir. H.1067/1068-M.1656/1657 tarihli 66/2 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 326 numaralı belgede, İstanbul'dan Kayseri Kadısı'na gönderilen ferman yer almaktadır⁴⁹. Bu fermanın anlaşılacağı üzere, Köşk Medresesi'nin günümüze ulaşamayan Alaaddin Eretna Dönemi'ne ait vakfiyesinin varlığından haberdar olmaktadır. İstanbul'dan gelen fermanın sonra, Kayseri Kadısı tarafından bir heyet oluşturularak Köşk Medrese'de keşif yapıldığı, konuyla ilgili bir çok kimsenin ifadesine başvurulduğu, 66/2 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 342 numaralı belgeden anlaşılmaktadır. Bu belgede dikkati çeken, yine günümüze ulaşamamış olan Köşk Medresesi'nin giriş kapısı üzerindeki mermer kitabesinin yazılmış olmasıdır. Arapça kitabesinin anlamı: Bu mübarek şerefli Buk'a Emir Eretna'nın -adaleti artsın- emri ile bina edildi⁵⁰.

Kadı Defteri'ndeki bu bilgilere ulaşamamış olsaydı, bugün ne Köşk Medresesi'nin vakfiyesinden ne de kitabesi olduğundan haberdar olacaktık. Yine belki birkaç örnek dışında

⁴⁵ Ali Kaplan, **104 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (H. 1109 / M. 1697-H. 1110 / M.1698)**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1999, s. 131-132.

⁴⁶ Özen Tok, **a.g.t.**, s. 264, 278.

⁴⁷ Selahattin Çördük, **20/1 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili H.1027/M.1617**, (Erciyes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1995, s. 403, 406.

⁴⁸ Mehmet Çayırdağ, "Kayseri'de Köşk Medresesi'nin Hankâh (Buk'a) Olduğu Hakkında 1657 Alınan Mahkeme Kararları", **VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu (08-10 Nisan 2002) Bildirileri**, (Editörler: M.Denktaş-Y.Özbek-A.Sağıroğlu Arslan), Kayseri, 2002, s.261.

⁴⁹ Murat Tan, **a.g.t.**, s.178-179.

⁵⁰ Mehmet Çayırdağ, **Kayseri'de Köşk...**, s.266.

bir yapının nasıl kullanılacağı hakkında başka bir örnekle karşılaştırılması mümkün olmayacaktır.

Yukarıda verilen mahkeme kararıyla Köşk Medrese bir süreliğine hankah olarak kullanılmış, fakat XVIII. yüzyılın hemen başında (1702, 1717, 1720) yeniden medrese olarak kullanıldığını yine Kadı Defterleri'ndeki bilgilerden öğrenmekteyiz⁵¹.

4- Vakıf Mallarının Kiralanması, Elde Edilen Gelirin Kullanılması ve Para Vakıflarıyla İlgili Belgeler:

a- Vakıf Mallarının Kiralanması ve Para Vakıflarıyla İlgili Belgeler:

H.1018-M.1609 tarihli 13 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 601 numaralı belgede, Hürrem Çavuş Mescidi'ne bir kişinin Kur'an okunması için vakfettiği 62.000 akçenin mütevellisi mahkemeye müracaat ederek "Bu para 62.000 akçe iken yeni akçe çıkınca yarı hükmü olunup 31.000 akçeye düştü. Bu sırada şehre Celali isyancıları gelip dayandı. 31.000 akçeden geriye 10.000 akçe kaldı" diyerek, kalan akçeleri kendi rızasıyla Süleyman'a bıraktığını ve her gün adı geçen camide Kur'an okunması için üç kişinin günlük birer akçe ile görevlendirildiği⁵²; H.1027-M.1617 tarihli 20/1 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 372 numaralı belgede, merhum Veli Ali'nin Camii şerifine müezzin olan El-Hac Abdülcabbar'ın cami vakfından borç alan Pir Kulu'dan parayı geri istemesine dair bilgi; 453 numaralı belgede, Hacı Kılıç Mahallesi'nde bulunan Kulaklı Mescidi yakınındaki; sofa, tabhane, oda ve su kuyusundan oluşan ev, ölen sahibinin mescide olan borcundan dolayı bir başka şahsa satışıyla; 457 numaralı belgede, Mahalle-i Kutluhan Mescidi'ne borcu olan müteveffa Hacı Hüseyin bin Hüdaverdi'nin mülkünün satıldığı; 465 ve 466 numaralı belgeye göre, Ahmet Paşa Hamamı'nın Ali Çelebi tarafından günde 40 akçe karşılığında kiralandığına dair bilgiler⁵³ yer almaktadır.

H.1055-M.1645 tarihli 55/1 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 249 numaralı belgede, Kayseri'nin Yenice Mahallesi'nde bulunan Abdülnebi Mescidi'nin paralarının mütevellisi olmadığı için mahalle sakinlerinin müteveli atanmasını istediği ve Ahmet adlı bir şahsın bu göreve atanmasıyla; 250 numaralı belgede, Abdülnebi Mescidi vakfının mütevellisi Ahmed'in, mescidin imamında vakfın parası olduğunu ve parayı istediğini, imamın vermediğini ve inkâr ettiğini söylediği, daha sonra yapılan incelemeler sonucunda imamın borcu olduğunun doğrulandığı ve ödemesi için karar alındığı; 251 numaralı belgede Abdülnebi Mescidi vakfının mütevellisi Ahmed'in imamın vakıf parasını bir başkasına verdiği ve paranın geri alınmasına ait talebi hakkında bilgilere⁵⁴ ulaşılmaktadır. H.1055-M.1645 (19 Eylül) tarihli 55/2 numaralı Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 526 numaralı belgede, Mevlevihane'ye ait olan hanın tamamının 43200 akçeye kiraya verildiği ve bu kira gelirinden 36000 akçenin Mevlevihaneye, kalan 7200 akçenin de Ferhad Bey vakfının ecza-hanlarına verildi-

⁵¹ Mehmet Karagöz, **a.g.t.**, s.95.

⁵² Mustafa Ertürk, **a.g.t.**, s. 154-155

⁵³ Çördük, Selahattin, **a.g.t.**, s. 254, 299, 302- 303.

⁵⁴ Mukaddes Yılmaz, **a.g.t.**, s. 211-212.

ği⁵⁵; Eminüddin Mikail Zaviyesi 1755 tarihinde vakfın mütevellisinin Mustafa bin Mehmed olduğuna ve 1761 yılında zaviyenin 480 akçe gelirinin bulunduğu⁵⁶; H.1067-M.1657 tarihli 66/1 numaralı defterdeki 179 numaralı belgeye göre, Hüseyin Bey Hamamı'nın kiracısının mahkemeye başvurarak, eşkıyanın şehre saldırması nedeniyle hamamın 50 gün kapalı kaldığını ve bu sebeple hamamın mütevellisi Hacı Arslan'ın hamamın kapalı kaldığı 50 günün kirasını almaması gerektiğini⁵⁷; H.1069-M.1658/1659 tarihli 69 numaralı defterdeki 262 numaralı belgede, Hüseyin Bey Vakfı'nın mütevellisi Ali Çelebi'nin hazırladığı gelir-gider tablosunda Hüseyin Bey Hamamı'ndan kira olarak 7560 akçenin alındığı ve 3000 akçenin de hamamın yenilenmesi ve onarımı için harcandığı⁵⁸; H.1224/1225-M.1809/1810 tarihli 183 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 18 numaralı belgede, Mehmed Paşa Cami Vakfı'nın iltizam akçesinin ve vergilerinin tahsili için Hasan Ağa'nın görevlendirildiği⁵⁹; H.1246/1248-M.1831/1832 tarihli 197/1 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 43 numaralı belgede, Kocaağazâde Seyyid Ahmed'in Meydan Kapısı kurbunda yaptırdığı mektebe ve Ramazan ayında fakir fukaraya verilmek üzere 30 ekme vakfettiği, Kumarlu önündeki Hancık Mezrası'nın vakıf mütevelliliğine Seyyid Mehmed Ağa'nın tayin edildiği⁶⁰; H.1288/1290-M.1871/1873 tarihli 225 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 356-357 numaralı belgelerde, Hasbek Mahallesi'nde bulunan Dadı Mescidi mütevellisi olan kişinin, Yalman Mahallesi'ndeki birisine vakfın parasını vermesi ve parayı alan kişinin ölmesi sonucu parayı ölen kişinin terekasından almak için yaptığı müracaatla ilgili⁶¹ bilgilere ulaşılmaktadır.

b- Vakıf Mallarının Bir Bölümünün Satılarak Diğer Kısımların Onarılmasıyla İlgili Belgeler:

H.1027/28-M.1617/18 tarihli 20/2 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 922 numaralı belgede, Kayseri'de bulunan Alaca Mescid vakıflarının mütevellisi Abdülaziz'in, vakfın Meydan Kapısı'nda bulunan yıkılmaya yüz tutmuş dükkâna tamir etmek için, bir başka yerdeki hisseyi satın bu dükkâna ve vakfın diğer harcamalarına kullanmak istediği⁶²; H.1109/1110-M.1697/98 tarihli 104 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ndeki 38 numaralı belgede, Hacı Arap Mescidi mütevellisi El-Hac Yahya Efendi'nin vakfa aldığı mülk satışı

⁵⁵ Sefure Deveci, **55/2 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili (H.1055-M.1645) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2002, s. 237, 246-247, 263.

⁵⁶ Muhammed Karakaş, **a.g.t.**, s. 72-73.

⁵⁷ Rıdvan Yurtlak, **a.g.t.**, s. 195.

⁵⁸ Gültekin Şen, **69 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili (H. 1069-M.1658/59) Transkripsiyonu ve Değerlendirilme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1996, s. 208-212.

⁵⁹ Erdal Şekeroğlu, **183 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Defteri (H. 1224/25-M.1809/1810) Metin Transkripsiyonu ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1999, s. 86.

⁶⁰ Mustafa Kılıç, **a.g.t.**, s. 104-105.

⁶¹ Dilek Atmaca, **a.g.t.**, s. 371-372.

⁶² Mustafa Süslü, **a.g.t.**, s. 115.

ile ilgili⁶³; H.1288/1290-M.1870/1873 tarihli 223 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Defteri'ndeki, 222 numaralı belgede, Kepe İlyas Tahirağa Mahallesi sakini Mustafa Efendi mütevellisi olduğu vakıf mülkü Gümlü Çeşmesi'nin vakfi olan Saraçhane'deki arsayı, yıkılmış dükkânının yeniden yapılmasına parasının yetmediği ve bu sebeple arsayı Hacı Artin'e sattığı⁶⁴; H.1169-M.1754 tarihli 143 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Defteri'nin 33. sayfasındaki 2 numaralı belgede, onarımına ihtiyaç olduğu için Ayaklı mevkiindeki Hasan Fakih Mahallesi Çeşmesi'nin vakfi olan bahçenin yarısının satılarak, masraflara harcandığı tespit edilmiştir⁶⁵.

III- DEĞERLENDİRME SONUÇ:

Kayseri Şer'iyye Sicil Defterleri'nde, bugüne kadar ismi hiç duyulmamış 200'den fazla cami, mescit, medrese, mektep, mevlevihane, türbe, hankah, zaviye, imaret, kervansaray, han, çarşı, hamam, çeşme gibi pek çok yapının varlığından haberdar olmaktadır. Yine bu defterlerde, günümüze sağlam olarak ulaşabilen yapılardan, 100'den fazlası hakkında bilgilere ulaşılabilmektedir. Bu belgelerdeki dolaylı ya da doğrudan bilgiler sayesinde, günümüze ulaşan ve ulaşamayan anıtların hangi yüzyılda faal olduğu, banileri, inşa tarihleri, bulunduğu mahalleler, ne zaman, kimin tarafından onarıldıkları, ne kadar vakıf gelirlerinin olduğu, mütevellilerinin kimlikleri, imam, müezzin, zaviyedar, müderris ve diğer görevlilerin ne kadar ücret aldıkları hakkında önemli bilgilere ulaşılmaktadır. Ayrıca görevlilerin aldığı ücretler, dönemin ekonomik şartlarını anlayabilmemizde bizlere yardımcı olmakta ve dolayısıyla da eserlerin inşa ve bakımı için harcanan miktarların genel ekonomik durum içerisindeki seviyesini algılayabilmemizi sağlamaktadır.

Yine, incelemiş olduğumuz belgelerden, hiçbir yapının kadıdan izin alınmadan onarılmadığı ve herhangi bir yapının onarımı yapılmadan önce, nerede hangi malzemenin kullanılacağı, malzemenin fiyatı ve işçilik masraflarının önceden yapılan bir keşifle tespit edildiği görülmektedir. Yapılan bu keşiflerde, yapının hangi bölümlerden oluştuğu ve hangi bölümlerinin harap olduğu açıkça belirtilmektedir. Ayrıca yapılacak olan keşiflerde Mimarbaşı, Subaşı ve yetkili ustaların görevlendirilmiş olması, ayrıca hangi tarihlerde kimin mimarbaşı olduğu tespit edilebilmektedir.

Köşk Medresesi'nin hankah mı zaviye mi olduğu ile ilgili belgelerde, bir yapının gerçek kimliğinin tartışılmasıyla karşılaşmış olması dikkat çekicidir. Yine adı geçen yapının günümüze ulaşamayan bir vakfiyesi ile kitabesinin varlığını, Şer'iyye Sicil Defterlerinden öğreniyoruz.

Şer'iyye Sicil Defterleri sayesinde, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunmayan ve günümüze ulaşamayan birçok yapıya ait vakfiyelerden ve vakıf gelirlerinden haberdar olmaktadır.

Bu belgelerde karşılaştığımız en önemli bilgilerin başında, Sanat tarihi terminolojisi ile ilgili terimlerin kullanılmış olmasıdır.

⁶³ Ali Kaplan, **a.g.t.**, s. 107-108.

⁶⁴ Osman Taşdemir, **a.g.t.**, s. 313.

⁶⁵ Mehmet Karagöz, **a.g.t.**, s. 120.

Şer'iyye Sicil Defterleri'ndeki belgelerden, Kayseri şehrinde hangi yüzyılda hangi mahallelerin bulunduğu ve hangi yüzyılda şehrin ne yöne doğru geliştiğiyle ilgili önemli bilgiler yer almaktadır. Yine bu belgelerden şehrin fiziksel gelişimini yakından takip etmek mümkün olmaktadır.

Cami ve mescidlerle ilgili belgelerin çoğunluğu, adres tanımları, vakıf gelirleri, mütevellî, imam, müezzin, cüzhan ve ferraş atamaları, imam ve müezzin ve diğer görevlilerin aldıkları ücretlerle ilgilidir. Cami ve mescidlere ait pek çok para vakfının bulunduğu da tespit edilmiştir. Yine bu belgelerden cami ve mescidlerin akşamları mum ve kandille aydınlatıldığı anlaşılmaktadır.

Medrese ile ilgili belgelerin büyük çoğunluğu vakıf gelirleri, mütevellî, müderris atamaları, medresede çalışan görevlilerin aldıkları ücret ve öğrenci sayıları ile ilgilidir.

Zaviyeler ve türbelerle ilgili belgeler daha çok mütevellî, şeyh, türbedar, mutassarıf ve vakıf gelirleri ile ilgilidir. Zaviyelerin vakfiyelerinden elde edilen gelirlerin bir bölümünün yoldan gelip geçen misafirlerin yemek yemeleri için ayrıldığı ve bu bilgiden hareketle zaviyelerin yanında mutfaklarının bulunduğu anlaşılmaktadır.

Dört adet tekke ve iki adet Mevlevihane ile ilgili önemli belgelere ulaşılabilmektedir. Bu belgelerden, Seyyid Burhaneddin tarafından ilk defa inşa edilen Mevlevihane'nin bilinmeyen bir nedenle yıkıldığı, aynı Mevlevihane'nin yerine Bayram Paşa tarafından başka bir Mevlevihane'nin inşa ettirildiği ve adı geçen mevlevihaneye çok zengin vakıfların bırakıldığı anlaşılmaktadır. Yine bu belgelerde, Mevlevihane'de yapılan onarımlarla ilgili bilgilere ulaşılmaktadır.

Hamamların daha çok cami, mescid ve medreselere gelir getirmek için inşa edildikleri, yıllık kiraları ve yapılan onarımlarla ilgili bilgiler tespit edilmektedir.

Ticaret yapılarının daha çok cami, mescid, medrese ve zaviye gibi yapılara gelir getirmek için vakfedildikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca bu yapılarla ilgili belgelerden, Kayseri'de ticari yapıların bulunduğu mahalleler ile zaman içerisindeki gelişimi ve şehrin her dönemde ticari manada çok faal olduğu görülmektedir.

Çeşmelerin inşa edilmeden önce mutlak surette kadıdan izin alındığı, yine bütün çeşmelerin vakıflarının olduğu mevcut belgelerden anlaşılmaktadır. Çeşmelerle ilgili belgelerin büyük çoğunluğu, mütevellî, mirab, nazır atanması, su yolları ve çeşmelerin onarımlarıyla ilgilidir.

Evlerle ilgili belgeler daha çok tereke kayıtlarıyla ilgili olup avlusu, mutfığı, ambarı, kaç katlı, kaç odalı olduğu ve evin diğer bölümleri ile içerisinde kullanılan eşyalarla ilgili önemli bilgilere ulaşılmaktadır.

Sonuç: Şer'iyye Sicil Defterleri, vakfiyeler, tahrir, evkaf, salname, vergi defterleri ile diğer arşiv belgelerinin tamamı okunmadan, Türk sanatı, tarihi, kültürü ve diğer bütün alanlarda yapılacak olan çalışmalar eksik kalacaktır. Eğer yukarıda belirtilen çalışmalar zamanında yapılabilmiş olsaydı, Türk sanatı, tarihi, kültürü ile diğer bütün sosyal bilimlere içine alan alanlarımız, bugün bulunduğu noktadan en az 50 yıl daha ileride olacağı kanaatindeyim. Ümid ediyorum; tarihimiz, sanatımız ve kültürümüzün ana direklerini oluşturan bu kaynaklarımız, bir an evvel okunarak araştırmacılarımızın hizmetine sunulur.

KAYNAKLAR

- 93 Numaralı Kayseri Kadı Sicili**, s. 47.
- 94 Numaralı Kayseri Kadı Sicili**, s. 41-42.
- Akgündüz, Ahmet, **Şer'iyeye Sicilleri**, İstanbul, 1988, C.I, s. 11-17.
- Atmaca, Dilek, **225 Numaralı Kayseri Şer'iyeye Sicili H. 1288/90-M. 1871/73 Metin Transkripsiyonu ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1999, s. 315; 375-376.
- Caner, Songül, **138 Numaralı Kayseri Şer'iyeye Sicili Defteri (H. 1161-62 / M. 1748-49) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1997, s.52.
- Çapar, Ahmet, **61/1 Numaralı Kayseri Şer'iyeye Sicili (H. 1061-M.1650) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2002, s. 172-173.
- Çayırdağ, Mehmet, "Kayseri'de Köşk Medresesi'nin Hankâh (Buk'a) Olduğu Hakkında 1657 Alınan Mahkeme Kararları", **VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu (08-10 Nisan 2002) Bildirileri**, (Editörler: M.Denktaş-Y.Özbek-A.Sağiroğlu Arslan), Kayseri, 2002, s.261.
- Çördük, Selahattin, **20/1 Numaralı Kayseri Şer'iyeye Sicili H.1027/M.1617**, (Erciyes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1995, s. 403, 406.
- Deveci, Sefure, **55/2 Numaralı Kayseri Şer'iyeye Sicili (H.1055-M.1645) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2002, s. 237, 246-247, 263.
- Doğan, Mesude, **134 Numaralı Kayseri Şer'iyeye Sicili (H.1157-M.1744)**, (E.Ü.Fen-Edebiyat Fakültesi,Tarih Bölümü, Lisans Tezi), Kayseri, 1997, s. 31-32.
- Duran, Orhan, **90 Numaralı Kayseri Şer'iyeye Sicili (H.1091-M.1680) Transkripsiyon**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1994, s. 176-177.
- Ertürk, Mustafa, **Kayseri'nin 13 Numaralı Şer'iyeye Sicili**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1994, s. 1-2.
- Gündüz , Ahmet, **XVIII. Yüzyılın Son Çeyreğinde Kayseri, (1775-1800)** (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Kayseri, 1994, s. 100.
- Gündüz, Ahmet, **27/3 Kayseri Şer'iyeye Sicili (H. 1035-36 / M. 1625-1626)**, (Erciyes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1995; s. 849.

- Kaldı, Mehmed, **18 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili H.1025-M.1616**, (Erciyes Üniversitesi-Fen-Edebiyat Fakültesi,Tarih Bölümü, Lisans Tezi), Kayseri, 1994, s. 32.
- Kaplan, Ali, **104 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (H. 1109 / M. 1697-H. 1110 / M.1698)**, (Erciyes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1999, s. 131-132.
- Karagöz, Mehmet, **XVIII. Asrın Başlarında Kayseri**, (Erciyes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Kayseri, 1993, s. 100.
- Karakaş, Muhammed, **XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Kayseri (1750-1775)**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Kayseri, 1997, s. 71.
- Kaya, İsmail, **15/2 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (H. 1019/20-M.1611/12)**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1995, s. 151, 170.
- Kılıç, Mustafa, **197/1 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili (H.1246/1248-M.1831/1832) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2002, s.112.
- Kozan, Berna, **62 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili (H.1062-M.1652) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2000, s. 38.
- Oğuz, Mustafa, **59 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili (H.1062-M.1652)Transkripsiyonu ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1998, s. 73-75, 80-82.
- Süslü, Mustafa, **20/2 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili H. 1027-1028 (M. 1617-1618) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1995, s. 233, 334, 373.
- Şekeroğlu, Erdal, **183 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Defteri (H. 1224/25-M.1809/1810) Metin Transkripsiyonu ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1999, s. 86.
- Şen, Gültekin, **69 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili (H. 1069-M.1658/59) Transkripsiyonu ve Değerlendirilme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1996, s. 208-212.
- Tan, Murat, **66/2 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicili Defteri (H. 1067/68-M.1656/57) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1998, s. 229.

- Taşdemir, Osman, **223 Numaralı Kayseri Şer'iyeye Sicili (H.1288/90-M.1870/73) Metin Transkripsiyonu ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1999, s. 219.
- Temur , İlhami, **136 Numaralı Kayseri Şer'iyeye Sicili Defteri (H.1159-M.1746) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1997, s. 142.
- Tok, Özen, **130 Numaralı Kayseri Şer'iyeye Sicili (H.1151-M.1738/39) Transkripsiyon ve Değerlendirmesi**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1996, s. 98-99.
- Ünal, Ayhan Afşin, **92 Numaralı Kayseri Şer'iyeye Sicili H. 1095 / M. 1683-84, Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1995, s. 243.
- Yılmaz, Mukaddes, **55/1 Numaralı Kayseri Şer'iyeye Sicili (H.1055-M.1645) Transkripsiyonu ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1998, s. 198, 200, 214-215.
- Yurtlak, Rıdvan, **66/1 Numaralı Kayseri Şer'iyeye Sicili Defteri (H. 1067-M.1657) Transkripsiyon ve Değerlendirme**, (Erciyes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1998, s. 203-204.